

ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

VEMA OF ASKLIPIOS

JANUARY-MARCH 2003 VOLUME 2 No 1

QUARTERLY EDITION BY THE 1st NURSING DEPARTMENT
OF ATHENS TECHNOLOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTION

Η ηθική των μεταμοσχεύσεων

Η συμβολή των υπηρεσιών υγείας στην προαγωγή
της υγείας

Ενδονοσοκομειακές λοιμώξεις. Νομική προσέγγιση

Διαχείριση μολυσματικών απορριμμάτων στα νοσοκομεία

Οι δράσεις του EB1089 στον αυτόματο καρκίνο του μαστού
ποντικών της φυλής C₃H/Sy

Καταγραφή επαγγελματικών παθήσεων στην Ελλάδα

Αποκατάσταση βουβωνοκίλης

The ethics of transplantation

Contribution of health services
in health promotion

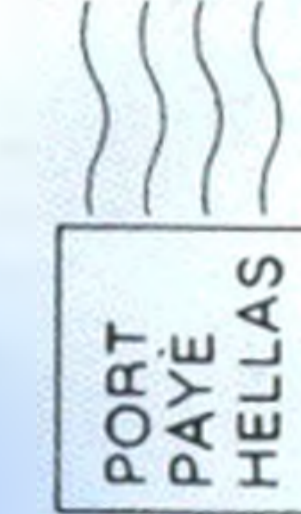
Hospital infections. Legal approach

Hospital waste management

The effects of EB1089 on spontaneous mammary
carcinoma C₃H/Sy of mice

Occupational diseases report in Greece

Groin hernia repair

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1459/99

ΒΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Κατεχάκη & Αδριανείου 3 - 115 25 ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

Ειδικό άρθρο

Βασικές θέσεις επί της ηθικής των μεταμοσχεύσεων. Μητροπολίτης Ιγνάτιος 7

Ανασκοπήσεις

Η συμβολή των Υπηρεσιών Υγείας και Ασφάλειας της Εργασίας στην προαγωγή της Δημόσιας Υγείας. Ε.Χ. Αλεξόπουλος 13

Προστασία των ασθενών από τις ενδονοσοκομειακές λοιμώξεις. Η νομική προσέγγιση. Φ. Ομπέση 20

Διαχείριση μολυσματικών απορριμμάτων στα νοσοκομεία. Ε. Αποστολοπούλου 26

Ερευνητικές εργασίες

Οι δράσεις του EB1089 στον αυτόματο καρκίνο του μαστού ποντικών της φυλής C₃H/Sy Δ. Σαχπαζίδου, Π. Στραβοράβδη, Θ. Τόλιου, Γ. Γερομιχαλός 33

Καταγραφή επαγγελματικών παθήσεων στην Ελλάδα. Μία πρόβλεψη βασισμένη στα δεδομένα καταγραφών ευρωπαϊκών χωρών. Ε.Χ. Αλεξόπουλος, Φ. Χαριζάνη, Α.Α. Μπαρμπαρή, Χ. Κουτής 37

Κλινική μελέτη

Τεχνικές αποκατάστασης της βουβωνοκήλης χωρίς τάση. Θ. Διαμαντής, Ι. Ζιούνας 44

Οδηγίες για τους συγγραφείς 51

Contents

Special article

Basic principles on the ethics of transplantations. Archbishop Ignatios 7

Reviews

Contribution of workplace health and safety services in public health promotion. E.Ch. Alexopoulos 13

Patient's protection against hospital infections. The legal approach. Ph. Obessi 20

Hospital waste management. E. Apostolopoulou 26

Original papers

The effects of EB1089 on spontaneous mammary carcinoma (SMC) of C₃H/Sy mice. D. Sahpazidou, P. Stravoravdi, Th. Toliou, G. Geromichalos 33

Occupational diseases report in Greece. A prediction through comparison of registries in other European countries. E.Ch. Alexopoulos, F. Charizani, A.A. Barbari, Ch. Koutis 37

Clinical study

Groin hernia repair. Tension-free techniques. Th. Diamantis, J. Ziounas 44

Instructions to authors 51

Βασικές θέσεις επί της ηθικής των μεταμοσχεύσεων

Μητροπολίτης Δημητριάδος Ιγνάτιος

Γενικές αρχές

Η Εκκλησία, αντικρίζει τις μεταμοσχεύσεις, όπως και κάθε τι που σχετίζεται με την υγεία του ανθρώπου και την πάλη του με το θάνατο, με ιδιαίτερη συμπάθεια, κατανόηση και αίσθημα σοβαρότητας. Αντιλαμβάνεται και το μέγεθος του προβλήματος και τις δυνατότητες που παρέχουν οι μεταμοσχεύσεις, καθώς και το μεγάλο της χρέος απέναντι στην κοινωνία, στην ιατρική πράξη, στους λήπτες αλλά και στους δυνητικούς δότες. Και τον λήπτη θέλει να βοηθήσει, αλλά και τον δωρητή οφείλει να σεβασθεί.

Το κριτήριο της εκκλησιαστικής ηθικής των μεταμοσχεύσεων, όπως και κάθε προβλήματος, είναι πνευματικό. Αν κάτι βλάπτει την ψυχή ή υποβιβάζει τις πνευματικές αξίες, ανεπιφύλακτα το απορρίπτει. Αντιθέτως, εάν το επιμέρους επιστημονικό επίτευγμα είναι συμβατό με τη θεολογική παράδοση, διδασκαλία και εμπειρία της, την ιδιοφυή ανακάλυψη την αντιμετωπίζει με την τόλμη της πνευματικής καινοτομίας της. Ούτε με τον ορθολογιστικό σχολαστικισμό έχει σχέση, ούτε σε πολιτικές σκοπιμότητες υποχωρεί, ούτε με την εκκοσμίκευση συντάσσεται.

Κάθε τι που υπερβαίνει τον ατομικισμό και την φιλοζωία και συνδέει τους ανθρώπους με σχέση αμοιβαιότητας και κοινωνίας, κάθε τι που αποδεικνύει την υπεροχή της πνευματικής ζωής επί της βιολογικής επιβιώσεως, η Εκκλησία το προστατεύει και το υποστηρίζει. Αλλά και μπροστά στο μυστήριο της ζωής και του θανάτου καθώς και της ψυχοσωματικής συμφυΐας του ανθρώπου στέκεται με σεβασμό και ιδιόζουσα ευαισθησία.

Ειδικές αρχές

Οι μεταμοσχεύσεις μεταμορφώνουν το δράμα του λήπτη σε ελπίδα ζωής. Η Εκκλησία θα μπορούσε μέσα από τη φιλανθρωπία της να τις ευλογήσει, με την αδια-

πραγμάτευτη όμως προϋπόθεση ότι κατά τη μεταμοσχευτική διαδικασία προστατεύεται η συνείδηση του δότη και δεν παραβιάζονται οι πνευματικές αξίες.

Κάθε λογική αποδοχή των μεταμοσχεύσεων από την Εκκλησία έχει τρεις άξονες:

- α. Η Εκκλησία αισθάνεται μεν το φιλόανθρωπο χρέος της απέναντι στον λήπτη – που έχει ανάγκη να ζήσει – αντιλαμβάνεται όμως περισσότερο το ρόλο της δίπλα στον δότη – που μπορεί ελεύθερα να προσφέρει. Επ' ουδενί λόγω και με κανένα τρόπο δεν θυσιάζει το σεβασμό προς το δότη στην ανάγκη επιβιώσεως του λήπτη. Ο σκοπός δεν είναι να ζήσει ο λήπτης, ο σκοπός είναι να δώσει ο δότης. Ο λήπτης λαμβάνει θνητό σώμα, ο δότης δίνει από την αθάνατη ψυχή του. Όσο ανώτερη είναι η ψυχή από το σώμα τόσο μεγαλύτερο είναι το πνευματικό όφελος του δότη από το βιολογικό κέρδος του λήπτη. «Μακάριον εστί μάλλον· δίδοναι ή λαμβάνειν» (Πραξ. κ' 35).
- β. Η δωρεά οργάνου πρέπει οπωσδήποτε να περιλαμβάνει τη «συνειδητή συναίνεση» του δότη, δηλαδή ο δότης πρέπει εν επιγνώσει, ελεύθερα και αβίαστα να έχει συγκατατεθεί στην αφαίρεση των οργάνων του, αν τυχόν από κάποια αιτία καταστεί εγκεφαλικά νεκρός. Ο δότης πρέπει να ενεργεί ως δωτητής.
- γ. Η Εκκλησία μπορεί να δεχθεί τις μεταμοσχεύσεις μόνο μέσα σε ατμόσφαιρα αγάπης, συναλληλίας, ενίοτε αυτοθυσιαστικού φρονήματος, εξόδου από τον κλοιό της φιλαυτίας και φιλοζωίας μας – ποτέ ωφελιμιστικής ή χρησιμοθηρικής λογικής που αποξενώνει το «δότη» από την προσφορά του.

Κατόπιν τούτων, οι μεταμοσχεύσεις προσεγγίζονται ως αφορμή μετάδοσης ζωής σε μερικούς ανθρώπους, κυρίως όμως ως ευκαιρία μετάγγισης πνευματικού ήθους στην κοινωνία.

Ο ρόλος της Ιατρικής

Η Ιατρική φροντίζει για την αποκατάσταση ή τη βελτίωση της υγείας του ανθρώπου και κατ' επέκταση για την παράταση της ζωής του. Η Θεολογία δεν εμποδίζει την Ιατρική στην προσπάθεια αυτή, αλλά και δεν αγνοεί τη σχετικότητα της. Παράλληλα, προβάλλει και ορισμένες προϋποθέσεις για την ορθή ανάπτυξη και άσκηση της. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι δύο: (α) ο σεβασμός του προσώπου και (β) η ωφέλεια του πλησίον.

Επίσης, η ιατρική επιστήμη, όπως επίσης και οι ιατρικές έρευνες, πρέπει να επιτελούνται μέσα στα πλαίσια των ιατρικών και βιοηθικών δεοντολογικών κανόνων, οι οποίοι προστατεύουν τον άνθρωπο ως προσωπικότητα. Οι γιατροί πρέπει να εργάζονται με ταπείνωση και βαθύτατη αίσθηση ότι είναι όργανα του Θεού προς εξυπηρέτηση του ανθρώπου.

Η δυνατότητα προσφοράς οργάνων

Η ζωή είναι δώρο του Θεού, το οποίο δεν μας χαρίζεται για να βιώνουμε τη φιλαυτία και την κτητικότητα μας, αλλά μας προσφέρεται για να είναι τόσο δική μας, ώστε να μπορούμε ακόμη και να την προσφέρουμε με αγάπη. Ο καλύτερος τρόπος επιστροφής της στον Θεό είναι η προσφορά της από αγάπη στον πλησίον· «ούκ έστιν άλλως σωθήναι ει μη διά του πλησίον» (Άγιος Μακάριος Αιγύπτιος).

Το φρόνημα και η διάθεση της αυτοπροσφοράς αποτελούν τον πνευματικό άξονα της ηθικής της Εκκλησίας στο θέμα των μεταμοσχεύσεων. Ο αποστολικός λόγος «εν τούτω εγνώκαμεν την αγάπην ότι εκείνος υπέρ ημών την ψυχήν αυτού έθηκε· και ημείς οφείλομεν υπέρ των αδελφών τας ψυχάς τιθέναι» (Α΄ Ιω. γ΄ 16) διαλύει κάθε αμφιβολία για το ότι η προσφορά της ζωής και συνεπώς και η δωρεά σώματος, δεν είναι πράξεις αυτοκτονίας ή ευθανασίας, αλλά μπορούν να αποτελούν εκφράσεις της «μείζονος αγάπης», περί της οποίας κάνει λόγο ο ίδιος ο Κύριος κατά την παράδοση των τελευταίων Του υποθηκών στους μαθητές· «μείζονα ταύτης αγάπην ουδείς έχει ίνα τις την ψυχήν αυτού θη υπέρ των φίλων αυτού» (Ιω. ιε΄ 13). Η προσφορά της ζωής είναι το μείζον· η προσφορά των οργάνων είναι το ευλογημένο έλασσον. Οι παραπάνω αγιογραφικές αναφορές μεταθέτουν το ηθικό πρόβλημα από το σχολαστικό προσδιορισμό του εγκεφαλικού θανάτου στο σεβασμό και την ελεύθερη έκφραση του αυτεξουσίου.

Στην περίπτωση λοιπόν που κάποιος επιθυμούσε να προσφέρει τα όργανά του, ακόμη και αν ο εγκεφαλικός θάνατος δεν ταυτιζόταν με τον οριστικό χωρισμό της ψυχής από το σώμα, μαζί με τα όργανά του θα είχε προσφέρει και τη ζωή του. Η πράξη του δεν θα περιείχε μόνο το στοιχείο της προσφοράς, αλλά και αυτό της αυτοθυσίας.

Η Εκκλησία ευνοεί και ενθαρρύνει την προσφορά ενός από τα διπλά μας όργανα (νεφροί) ή ιστών (δέρματος, μυελού των οστών, αίματος) από ζώντα δότη.

Περί εγκεφαλικού θανάτου

Η Εκκλησία σέβεται και εμπιστεύεται την ιατρική έρευνα και κλινική πράξη. Γι' αυτό, αν και δεν είναι αρμόδια, θα μπορούσε να δεχθεί τη διεθνώς ομόφωνη άποψη ότι ο εγκεφαλικός θάνατος ταυτίζεται με το αμετάκλητο βιολογικό τέλος του ανθρώπου.

Ο εγκεφαλικός θάνατος αποτελεί γεγονός οριστικής και ανεπίστρεπτης καταστροφής του εγκεφάλου και κατάσταση πλήρους απώλειας αισθήσεων και συνειδήσεως. Κατ' αυτόν η αναπνευστική λειτουργία συντηρείται μόνο μηχανικά, η δε διακοπή της τεχνητής υποστήριξης οδηγεί σε σχεδόν άμεση παύση και της καρδιακής λειτουργίας.

Αυτό που στην ουσία κάνει η τεχνητή υποστήριξη της αναπνοής είναι ότι προσωρινά αναχαιτίζει τη διαδικασία αποσυνθέσεως του σώματος, όχι όμως και την αναχώρηση της ψυχής.

Ο εγκεφαλικός θάνατος πρέπει οπωσδήποτε να διαφοροποιηθεί από τη φυτική κατάσταση—που συνήθως ονομάζεται «κλινικός θάνατος». Κατ' αυτήν, το εγκεφαλικό στέλεχος λειτουργεί και ως επί το πλείστον δεν απαιτείται τεχνητή υποστήριξη.

Επειδή υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος—σε μεμονωμένες ευτυχώς περιπτώσεις— απροσεξίας, λάθους ή και ασέβειας προς το γεγονός του θανάτου, η Εκκλησία μαζί με την πλειοψηφία του ιατρικού και νοσηλευτικού κόσμου και των αρμοδίων κοινωνικών φορέων, απαιτεί την εξασφάλιση της ακριβούς τηρήσεως των διεθνώς αποδεκτών κριτηρίων διαγνώσεως του εγκεφαλικού θανάτου. Έτσι:

- α. Είναι απαραίτητη η τεκμηριωμένη και σαφής διαπίστωση των αιτίων του εγκεφαλικού θανάτου.
- β. Η πιστοποίηση του εγκεφαλικού θανάτου πρέπει να γίνεται από επιτροπή ειδημόνων που να μην έχουν καμμία σχέση εξαρτήσεως από τις μεταμοσχευτικές ομάδες και επί τη βάση των υφισταμένων κλινικών και εργαστηριακών κριτηρίων.
- γ. Τα κριτήρια του εγκεφαλικού θανάτου δεν είναι επαρκή αν είναι μόνον κλινικά. Πρέπει να προστεθούν και εργαστηριακά (αξονική τομογραφία και ένα ηλεκτροεγκεφαλογράφημα) ώστε να επιβεβαιωθεί, κατά το δυνατόν, όχι μόνο η παύση των λειτουργιών του εγκεφαλικού στελέχους, αλλά και του φλοιού. Όπου δεν υπάρχει εμφανής αιτία εγκεφαλικής βλάβης πρέπει να επαναλαμβάνονται οι εξετάσεις για μεγαλύτερη επιβεβαίωση, ακόμη και αν αυτή η καθυστέρηση οδηγεί σε απώλεια των οργάνων.

δ. Πριν από τις δοκιμασίες του εγκεφαλικού θανάτου θα πρέπει να έχουν προηγηθεί οι βιοχημικές εξετάσεις που να παρουσιάζουν φυσιολογικές τιμές (όχι ουρία ούτε ηλεκτρολυτικές διαταραχές). Επίσης, για να ελεγχθεί ο εγκεφαλικός θάνατος πρέπει να έχουν παρέλθει τουλάχιστον 24 ώρες από την πρώτη στιγμή του συμβάντος.

Ο έλεγχος αν κάποιος είναι δότης (δηλαδή αν υπάρχει συναίνεση) πρέπει να γίνεται μετά την οριστική διάγνωση του εγκεφαλικού θανάτου, ώστε αυτή να είναι κατά το δυνατόν αμερόληπτη και ανεπηρέαστη.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, η δωρεά οργάνων από εγκεφαλικά νεκρούς δότες, καθώς και η νηφάλια και συνειδητή απόφαση υγιούς ανθρώπου να προσφέρει κάποιο όργανό του σε πάσχοντα συνάνθρωπο, ως πράξεις φιλαλληλίας και αγάπης, είναι σύμφωνες με τη διδασκαλία και το φρόνημα της Εκκλησίας μας.

Περί συνειδητής και εικαζομένης συναίνεσης

Η δωρεά προϋποθέτει τη «συνειδητή συναίνεση» του δότη σ' αυτό που κάνει. Κάθε τι που «εικάζει» τη βούλησή του αποτελεί παρέμβαση στο αυτεξούσιο και δεν είναι δυνατό να γίνει αποδεκτό.

Η «συνειδητή συναίνεση» αποτελεί πράξη αυταπάτησης και αγάπης, που συνδέει το δωρητή με το γεγονός του θανάτου του, που επισυμβαίνει με τρόπο τραγικό και σε σχετικά νεαρή ηλικία. Επίσης, ενέχει τις αρετές της ανιδιοτέλειας, της άρνησης των φυσικών δικαιωμάτων, της εμπιστοσύνης και του ενδιαφέροντος για τους άλλους, της αυτοπροσφοράς και της απαλλαγής από το φρόνημα της φιλοζωίας.

Η Εκκλησία, ασκώντας τη μεταμοσχευτική ποιμαντική της, ίσως εξασφαλίσει έναν αριθμό μοσχευμάτων και συντελέσει έτσι στην επιβίωση αντίστοιχων ανθρώπων (ανάλογα με το ποσοστό επιτυχίας των μεταμοσχευτικών επεμβάσεων). Με την προϋπόθεση όμως της συνειδητής συναίνεσης, αυτοί που πνευματικά καλλιεργούνται είναι πολλοί περισσότεροι – όσοι έχουν συνειδητά δώσει τη συναίνεσή τους. Από αυτούς θα προέλθουν οι οπωσδήποτε λιγότεροι δότες. Η Εκκλησία δεν είναι στραμμένη μόνο στους πραγματικούς αλλά και στους δυνητικούς δότες.

Ο δότης μπορεί μεν να ωφελεί με την προσφορά του, ωφελείται όμως κυρίως με την πράξη της συναίνεσής του. Σώζει βιολογικά μεν τον λήπτη πνευματικά δε τον εαυτό του.

Η συναίνεση δεν είναι κάτι δευτερεύον που θα μπορούσε να επισκιασθεί από οποιαδήποτε άλλη πράξη (π.χ. απογραφή, έκδοση ταυτότητας κ.λπ.). Θα πρέπει η δήλωσή της να είναι ελεύθερη και απόλυτα συνειδητή, καρπός ώριμης σκέψης. Γι' αυτό, καλό θα ήταν να δια-

τυπώνεται εντελώς ανεξάρτητα από οποιαδήποτε άλλη κοινωνική πράξη και με την προϋπόθεση της σωστής και αβίαστης ενημερώσεως.

Περί συγγενικής συναίνεσης

Η Εκκλησία υπό όρους και κατ' οικονομία, μέσα στην προοπτική της ιερότητας των συγγενικών δεσμών και της επιδιωκόμενης καλλιέργειας των σχέσεων κοινωνίας, θα μπορούσε να δεχθεί και την υποκατάσταση της βουλήσεως του δότη από τους συγγενείς, βέβαια με το δεδομένο ότι αυτή δεν αντιτίθεται προς τη δική του. Η πρόνοια για τους οικείους αποτελεί έκφραση πίστεως (Α' Τιμ. ε' 8), οι δε εγγενείς υποχρεώσεις απέναντί τους απόδειξη ιερών συγγενικών δικαιωμάτων.

Για τους συγγενείς η ζωή του δότη και η τιμή του σώματός του ίσως να έχουν μεγαλύτερη αξία απ' ό,τι για τον ίδιο. Με δεδομένη την αγάπη, η απόφαση της δωρεάς του σώματος του άλλου ίσως να είναι και δυσκολότερη απ' αυτήν της δωρεάς του δικού μας σώματος. Υπ' αυτή την έννοια, ο πραγματικός δότης είναι οι συγγενείς.

Επειδή στην κοινωνία και εποχή μας τα πάσης φύσεως συμφέροντα, ιδίως τα οικονομικά, συχνά παρεμβάλλονται με βέβηλο τρόπο ακόμη και στις ιερότερες των σχέσεων, ο νόμος θα πρέπει να προνοεί για την αποφυγή κάθε υποψίας εμπορευματοποίησης των μοσχευμάτων από τους συγγενείς.

Ευχής έργον θα ήταν, κατά την οποιαδήποτε διαδικασία ενυπογράφου συναίνεσης, να μπορούσε ο δότης να εκχωρήσει εκ των προτέρων το δικαίωμα διαθέσεως του σώματός του στους συγγενείς του.

Οι επιφυλάξεις της Εκκλησίας

Επειδή η εξέλιξη των επιστημών επικοινωνίας και πληροφορικής (διαδίκτυο, τήρηση μηχανογραφικών αρχείων με ευρύτατο φάσμα δεδομένων και περιορισμένη δυνατότητα ελέγχου κ.ά.) αφενός και η πνευματική πενία των συγχρόνων κοινωνιών, αφετέρου είναι δυνατό να οδηγήσουν σε κακοποίηση, εκμετάλλευση ή και θυσία των μεταμοσχεύσεων στο βωμό των μεγάλων οικονομικών συμφερόντων, η Εκκλησία οφείλει να προστατεύσει το θεσμό, την πράξη και τα εμπλεκόμενα πρόσωπα από ενδεχόμενη βεβήλωση (βεβιασμένη διάγνωση ή προχειρότητα στην τήρηση των κριτηρίων του εγκεφαλικού θανάτου, εμπορευματοποίηση ή συναλλαγή οιασδήποτε φύσεως σχετικά με την προσφορά οργάνων, επιλογή ληπτών επί τη βάση ρατσιστικών κριτηρίων, παραβιάσεις των καταστάσεων αναμονής κ.λπ.).

Προς αποφυγή των παραβιάσεων των καταστάσεων αναμονής, πρέπει να γίνει αρχείο εγγραφής δοτών επί

μηχανογραφικής βάσεως, το οποίο να ελέγχεται από κεντρικό αδιάβλητο μηχανισμό.

Ενώ η διεθνής και ελληνική νομοθεσία, για να προστατεύσει τις μεταμοσχεύσεις από την απειλή της εμπορικής συναλλαγής, επιβάλλει την ανωνυμία του λήπτη και του δότη και απαγορεύει τη δωρεά οργάνου σε προκαθορισμένο από το δότη φιλικό ή συγγενικό πρόσωπο (εξαίρεση οι μεταμοσχεύσεις νεφρών από ζώντα δότη), κάτι τέτοιο δεν αντιτίθεται κατ' ανάγκη στην ηθική της Ορθοδόξου Χριστιανικής Εκκλησίας.

Η Εκκλησία δεν μπορεί να συγκατατεθεί στην αφαίρεση οργάνων από βρέφη με συγγενή ανεγκεφαλία. Τέτοιοι δότες είναι πολλοί σπάνιοι, πράγμα που περιορίζει τις ελπίδες των ληπτών-βρεφών. Παρά ταύτα τα ανεγκέφαλα βρέφη επειδή δεν στερούνται στελέχους δεν είναι εγκεφαλικά νεκρά και επειδή στερούνται συνειδήσεως δεν έχουν τη δυνατότητα της συναισθησεως—και φυσικά κανείς δεν μπορεί να την εικάσει. Αυτό δημιουργεί νομικό κώλυμα στην αφαίρεση οργάνων. Επιπλέον, η κοινωνία πρέπει να αρνηθεί κάθε ωφελιμιστική θεώρηση αυτών των βρεφών. Η ανάγκη σεβασμού προς αυτά δεν αφήνει περιθώρια ώστε το πέρασμά τους απ' αυτόν τον κόσμο να είναι εντελώς χρηστικό.

Σχετικά με το ενδεχόμενο χρήσης τεχνητών οργάνων ή και ξενομοσχευμάτων (γενετικά επεξεργασμένων μοσχευμάτων από ζώα), όπως και προϊόντων κλωνοποίησης, επειδή η έρευνα δεν έχει να παρουσιάσει σαφή επί του παρόντος αποτελέσματα και η πορεία της δεν είναι ευκρινής, η Επιτροπή Βιοηθικής επιφυλάσσεται να παρουσιάσει εν ευθέτω χρόνω τις θέσεις και απόψεις της επ' αυτού.

Υπάρχει ο κίνδυνος, στο άμεσο μέλλον, με την χαλαρή διεθνώς ηθική απέναντι στην ευθανασία και την τάση νομοθετικής κατακυρώσεώς της, οι μεταμοσχεύσεις να συνδυασθούν με την ευθανασία. Έτσι, άτομα που θα επιλέγουν αυτόν τον τρόπο τερματισμού της ζωής τους ενδεχομένως θα καθίστανται και δωρητές οργάνων. Αυτός είναι ένας επιπλέον λόγος που η νομοθεσία των μεταμοσχεύσεων θα πρέπει απαραίτητως να διαθέτει υψηλό ιδεολογικό υπόβαθρο.

Κριτική του νέου νόμου περί μεταμοσχεύσεων

Ενώ η Εκκλησία αποδέχεται την ιδέα των μεταμοσχεύσεων, αδυνατεί να συμφωνήσει με την πρόσφατη νομοθετική κατοχύρωσή τους στη χώρα μας, η οποία κυριαρχείται από χρησιμοθηρική αντίληψη και στενό ορθολογισμό. Ο μόνος τρόπος προστασίας της ηθικής και πρακτικής των μεταμοσχεύσεων από το ενδεχόμενο κακοποιήσεώς της είναι η σχετική νομοθεσία να είναι σαφής, μελετημένη, ιδεολογική και όχι χρησιμοθηρική.

Στον προσφάτως ψηφισθέντα νόμο, ο νομοθέτης ερμηνεύει τη «μη άρνηση» των συγγενών του δότη (Άρθρο 12, παρ. 4). Τα όργανα αφαιρούνται όχι όταν συναινούν, αλλά όταν «δεν αντιτίθενται» οι συγγενείς. Οι μεταμοσχεύσεις δεν είναι δυνατόν να σπρηχθούν σε μια «μη άρνηση», και μάλιστα των συγγενών, τη στιγμή που όλοι αγωνιζόμαστε για τη συγκατάθεση, και μάλιστα του δότη.

Στην περίπτωση αυτή, η έλλειψη ή μη εξεύρεση συγγενών θα ήταν δυνατόν να ερμηνευθεί ως «μη άρνηση». Συνεπώς, κάθε εγκεφαλικά νεκρός αλλοδαπός, λαθρομετανάστης, άγνωστος και εγκαταλελειμμένος, αθίγγανος κ.λπ., —ο αριθμός των οποίων δεν είναι καθόλου ευκαταφρόνητος, και των οποίων οι συγγενείς είτε δεν βρίσκονται στην Ελλάδα, είτε δεν είναι εύκολο να ανευρεθούν— ή όποιος βρεθεί μόνος στο νοσοκομείο μετά από τροχαίο ατύχημα που δεν έχει γίνει αμέσως αντιληπτό από τους συγγενείς του θα θεωρείται αυτομάτως δότης. Θα πρέπει άραγε στη δυστυχία της μοναξιάς τους να προσθέσουμε και την αυθαίρετη αφαίρεση των οργάνων τους; Ο νόμος της «μη άρνησης» λοιπόν αποτελεί εκβιασμό της συνειδήσεως.

Η «συναίνεση» δεν έχει καμμία σχέση με τη «μη άρνηση». Το «δίνω κάτι δικό μου» είναι εντελώς διαφορετικό από το «μου παίρνουν κάτι που μου ανήκει». Στη δεύτερη περίπτωση η βούληση της πολιτείας και κοινωνίας υποκαθιστά ως αγαθό την έκφραση της προσωπικής ελευθερίας.

Το κράτος δεν έχει κανένα δικαίωμα εισχωρήσεως στην ιδιωτική σφαίρα της ζωής των πολιτών. Μία τέτοια ενέργεια αντιβαίνει στα άρθρα 2, παρ. 1 (περί του σεβασμού και της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας) και 5, παρ. 1 (περί της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου) του συντάγματος.

Δεν μπορεί επίσης να υποχρεώνει τον πολίτη να εκφέρει γνώμη χωρίς να κατοχυρώνει το δικαίωμά του να μην εκφέρει. Ποιές οι επιπτώσεις αν ο πολίτης αρνηθεί να εκφράσει τη βούλησή του;

Η υποκατάσταση του όρου «εγκεφαλικός θάνατος» με το «νέκρωση του εγκεφαλικού στελέχους» θεωρείται ιατρικά αμφιλεγόμενη και ιδεολογικά ύποπτη. Η διαπίστωση της παύσης των λειτουργιών όχι μόνο του εγκεφαλικού στελέχους αλλά και του φλοιού επιβεβαιώνει την ανεπίστρεπτη παύση όλων των εγκεφαλικών λειτουργιών και γι' αυτό είναι επιβεβλημένη.

Η διά νόμου υποχρεωτική διακοπή της μηχανικής υποστήριξης της αναπνευστικής λειτουργίας σε περίπτωση εγκεφαλικά νεκρού ατόμου που δεν είναι δότης (Άρθρο 12, παρ. 6) είναι πνευματικά και ηθικά αντιδεδολογική. Ο νόμος πρέπει να κατοχυρώνει τον γιατρό που, για λόγους συνειδήσεως, δεν επιθυμεί να διακό-

ψει τον μηχανικό αερισμό και φυσικά όχι να τον τιμωρεί (Άρθρο 20, παρ. 1).

Η δυσκολία των συγγενών να συναινέσουν στη δωρεά του σώματος, που οφείλεται σε προσωπικούς, συναισθηματικούς ή και φιλοσοφικούς λόγους, πρέπει να γίνεται απόλυτα σεβαστή και όχι να αντιμετωπίζεται εκβιαστικά με την απειλή της διακοπής της μηχανικής υποστήριξης (Άρθρο 12, παρ. 6).

Ποιμαντικές δυνατότητες της Εκκλησίας

Με βάση τις παραπάνω αρχές, η Εκκλησία οφείλει να αγωνισθεί για την επικράτηση των αρχών της, το θετικό επηρεασμό της μεταμοσχευτικής πολιτικής και να δημιουργήσει η ίδια μια μεταμοσχευτική πνευματική παράδοση προσανατολισμένη προς τις πνευματικές ανάγκες προσφοράς αισθημάτων του δότη. Με τον τρόπο αυτόν, η εξεύρεση μοσχευμάτων και η προώθηση των μεταμοσχεύσεων δεν θα αποτελεί επιδιωκόμενο σκοπό αλλά φυσικό αποτέλεσμα.

Η Εκκλησία μπορεί να οργανώσει προγράμματα αγωγής δοτών με σκοπό την καλλιέργεια σημαντικών αρετών μεταξύ των πιστών της (μνήμη θανάτου, αυτοπροσφορά, θυσιαστικό φρόνημα κ.λπ.). Έτσι, θα δίνει τη μαρτυρία του ήθους της στη σύγχρονη κοινωνία με ένα εντελώς σύγχρονο τρόπο.

Η Εκκλησία ούτε την αλήθεια θυσιάζει ούτε το πρόσωπο υποδουλώνει. Αν κάποιος επιθυμεί να γίνει δωρητής τον ευλογεί. Αν δυσκολεύεται τον κατανοεί. Αυτή είναι η προστασία του προσώπου. Το πνεύμα της δεν υποτάσσεται στην ανάγκη των μεταμοσχεύσεων, αλλά υπηρετεί το σεβασμό του προσώπου. Κυρίως του προσώπου ως δότη.

Επίσης, σέβεται και πλήρως κατανοεί τη φυσική επιθυμία των ασθενών εκείνων οι οποίοι με τη λήψη των μοσχευμάτων επιθυμούν να παρατείνουν το χρόνο της βιολογικής τους ζωής, καθώς πιστεύει ότι το γεγονός αυτό θα μπορούσε να συντελέσει στην πνευματική τους ολοκλήρωση και την επίτευξη του σκοπού της ύπαρξής τους.

Λόγω του πνευματικού μεγέθους που ενέχει η πράξη της δωρεάς σώματος, πριν αυτό συμβεί, καλό θα ήταν ο ιερέας του νοσοκομείου να διαβάσει μία κατάλληλη ευχή ή να τελήσει κάποια αγιαστική πράξη (χρίση δι' ελαίου, σταύρωμα κ.λπ.).

Σχετική αγωγή πνευματικού προσανατολισμού θα μπορούσε να γίνει και για την καλλιέργεια και προετοιμασία του λήπτη, ώστε να μη νοιώθει μόνο ως ο ευνοημένος αποδέκτης ενός μοσχεύματος, αλλά ως ευλογημένος δέκτης της αγάπης κάποιου άγνωστου συνανθρώπου και της χάριτος του Θεού.

Συμπερασματικά, η ποιμαντική της Εκκλησίας προς τους δότες, τους λήπτες και τους γιατρούς πρέπει να είναι τέτοια, ώστε μέσα απ' όλους αυτούς τους τρόπους, να δοξάζεται ο Θεός, να ολοκληρώνονται πνευματικά οι άνθρωποι και η ασθένεια ή παράταση ζωής να αποτελέσουν προϋπόθεση εκπλήρωσης του βαθύτερου σκοπού της δημιουργίας τους.

Προτεινόμενη τακτική της Εκκλησίας

Είναι κοινή πεποίθηση ότι ο λόγος και ο ρόλος της Εκκλησίας μας στην πορεία των μεταμοσχεύσεων στην Ελλάδα είναι κεντρικός. Οι μεταμοσχεύσεις είναι ίσως ένα από τα λίγα θέματα στα οποία η πολιτεία έχει την άμεση ανάγκη της Εκκλησίας. Αυτό δημιουργεί στην Εκκλησία ουσιαστικά δικαιώματα και μεγάλες υποχρεώσεις.

Δεδομένου ότι οι μεταμοσχεύσεις εύκολα μπορούν να οδηγήσουν σε κατάχρηση και παραβίαση θεμελιωδών ηθικών αρχών και αξιών και υπάρχει τεράστια διαφορά ήθους και προσεγγίσεως μεταξύ κοσμικής και εκκλησιαστικής αντιλήψεως του θέματος, η Εκκλησία πρέπει να είναι πολύ προσεκτική στις ενέργειές της και φειδωλή στα λόγια της.

Στη συνεργασία της με την πολιτεία, η Εκκλησία θέτει σαφείς όρους, ώστε να μη χρεωθεί κοσμικές αποφάσεις και ενέργειες που πιθανώς θα γίνουν με εντελώς διαφορετικό πνεύμα και σκοπό. Το ενδεχόμενο να οργανώσει ημέρα δότη ή εκστρατείας υποστήριξης των μεταμοσχεύσεων, με σκοπό τη συγκέντρωση του μεγαλύτερου δυνατού αριθμού μοσχευμάτων θα το αποφασίσει μόνον, αφού υπάρχουν σαφή εκέγγυα σεβασμού των αρχών και όρων της.

Η απουσία επίσημης εκκλησιαστικής τοποθετήσεως στο θέμα οδήγησε σε αυθαίρετη είτε αποδοχή είτε απόρριψη των μεταμοσχεύσεων από συγκεκριμένα αρμόδια ή αναρμόδια εκκλησιαστικά πρόσωπα. Αυτό έχει προκαλέσει σύγχυση, ενίοτε δε και διχασμό, μεταξύ των πιστών και του θεολογικού κόσμου.

Στην παρούσα φάση, η Εκκλησία με σαφήνεια, αλλά σε χαμηλούς τόνους διακηρύττει ότι θα μπορούσε, μέσα στα πλαίσια των προαναφερθεισών θεολογικών αρχών, να δεχθεί την ιδέα των μεταμοσχεύσεων και ότι μέσα από αυτές θα της ήταν δυνατόν να ασκήσει την ποιμαντική και να διοχετεύσει το πνεύμα και το ήθος της.

Στη συνέχεια, θα προκαλέσει διάλογο και ευκαιρίες ενημέρωσης μέσα στους κόλπους της (σεμινάρια πνευματικών, ομιλίες κ.λπ.), θα προσπαθήσει να καλλιεργήσει πνεύμα κατανοήσεως, συμφωνίας και ευρείας αποδοχής των βασικών θεολογικών θέσεών της μεταξύ του σώματος των πιστών, ώστε να εξαλειφθεί κάθε αδικαιολόγητος αρνητισμός.

Τρίτο βήμα θα έπρεπε να είναι η έκδοση και κυκλοφορία ενημερωτικών και επεξηγηματικών των απόψεών της φυλλαδίων ή και η διοργάνωση μεγάλης ανοιχτής ημερίδος διά της οποίας θα διακηρύξει τις απόψεις της στην κοινωνία μας.

Τελευταία ενέργεια θα είναι η έκδοση συνοδικής εγκυκλίου, η οποία θα εκφράζει την επιτομή των εκκλησιαστικών θέσεων και προτάσεων και θα διατυπώνει με σαφήνεια το περίγραμμα και την πρακτική του Ορθοδόξου χριστιανικού ήθους στο θέμα των μεταμοσχεύσεων.

Σχετικά με το νέο νόμο, η Εκκλησία διαχωρίζει τη θέση της, δίχως εμπάθεια αλλά με σύνεση και σαφήνεια, ώστε ούτε την υπόθεση των μεταμοσχεύσεων να βλάψει ούτε τη βαρύτητα των απόψεών της να υποβιβάσει. Παράλληλα έχει δημοσιοποιήσει τις απόψεις της στα σημεία που διατηρεί τις επιφυλάξεις και έχει τις αντιρρήσεις της. Επίσης, έχει ετοιμότητα για άμεσες νομικές παρεμβάσεις και θα ζητήσει τροπολογίες και νομοθετικές βελτιώσεις, τέτοιες που θα διασφαλίζουν τις αρχές της λογικής της και θα επιτρέπουν την ουσιαστική συμπαράστασή της.

Απαραίτητος όρος συνεργασίας με την πολιτεία είναι η τελευταία να κατανοήσει ότι είναι επιφορτισμένη με την τεράστια υποχρέωση να προστατεύσει τις μεταμοσχεύσεις νομοθετικά και πρακτικά από κάθε μορφής ασυνειδησία, χρησιμοθηρία ή και χρηματική εκμετάλλευση και να εξασφαλίσει την επιστημονική αρτιότητα, ενημέρωση και κατάρτιση των αρμοδίων ιατρών και

φορέων. Με τον τρόπο αυτόν, ο δότης δεν καταντάει θύμα ποταπών συμφερόντων, ασέβειας ή επιστημονικής επιπολαιότητας και άγνοιας.

Επιπλέον, η ιατρική κοινότητα και η πολιτεία οφείλουν να βοηθήσουν στην επιβολή και νομοθετική κατοχύρωση των ακριβεστερών κριτηρίων του «εγκεφαλικού θανάτου», η πιστή τήρηση των οποίων αυστηρώς να ελέγχεται.

Επίσης, είναι αναγκαία η ίδρυση σοβαρών και αξιόπιστων μεταμοσχευτικών κέντρων τα οποία να διαθέτουν την κατάλληλη επιστημονική και τεχνολογική υποδομή, ώστε η λήψη των οργάνων του δότη και η εν συνεχεία μεταμόσχευσή τους στον κατάλληλο λήπτη να γίνεται με τα υψηλότερα ποσοστά επιτυχίας και τις λιγότερες απώλειες.

Η Εκκλησία θα επιμεληθεί τη συμμετοχή της δι' εκπροσώπων της σε επιστημονικά ιατρικά συνέδρια σχετικά με τις μεταμοσχεύσεις, ώστε και τη γνώση της να ανανεώνει και τις αρχές της να προβάλλει.

Τέλος, ο ρόλος και η εκπροσώπησή της στο Εθνικό Συμβούλιο Μεταμοσχεύσεων –εφόσον αυτό συνεχίσει να υφίσταται– και στον υπό σύσταση Εθνικό Οργανισμό Μεταμοσχεύσεων (ΕΟΜ) πρέπει να είναι κεντρικός και παρεμβατικός και όχι εικονικός και δευτερεύων. Σκοπός της είναι τα μεταμοσχευτικά κέντρα να λειτουργούν κατά το δυνατόν επί τη βάσει των δικών της αρχών σεβασμού, ελευθερίας και αγάπης του προσώπου.